

Олена Горошкіна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу навчання
української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
[*olenagoroshkina@gmail.com*](mailto:olenagoroshkina@gmail.com)

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5 КЛАСІ НУШ

Ключові слова: українська мова, модельні навчальні програми, національно-культурний компонент.

Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі сучасного закладу загальної середньої освіти зумовлює перегляд усіх його складників. Останнім часом зазнає трансформацій зміст навчання шкільних предметів, оскільки знання стають не самоціллю, а ефективним інструментом саморозвитку й самовдосконалення особистості. Це спричинило розроблення нових державних освітніх стандартів, які закладають орієнтири для відбору релевантного змісту навчання та об'єктивного вимірювання результатів.

Важливим завданням у навчанні української мови сьогодні є вихід за межі академічності курсу, тобто зміна уявлення здобувачів освіти про мову, усвідомлення, що мова - не тільки складна унормована система, влаштована за певними правилами, а й живий організм, хранителька самобутньої української культури, потужний інструмент пізнання й порозуміння, ефективний засіб самовираження, джерело естетичної насолоди.

З огляду на це було розроблено нові модельні навчальні програми з усіх шкільних предметів, що відповідають вимогам Державного стандарту базової середньої освіти. Зміни в змістовому компоненті модельної програми з української мови для закладів загальної середньої освіти (автори – Н. Голуб, О. Горошкіна) спричинені намірами надати знанням функційності, а процесу засвоєння їх – умотивованості, установити зв'язки між результатом (продуктом) учіння і тим, заради чого учіння має сенс.

У цьому контексті до змісту навчання української мови в 5 класі включено засвоєння учнями й ученицями теми «Українська мова в житті українців», що передбачає опрацювання відомостей про пізнання світу засобами мови; вираження себе, свого «Я» за допомогою мови; формування в учнів відчуття належності до українського народу через мову; вираження емоцій і почуттів засобами мови; збереження української культури, втіленої в українському слові; формування моральної й мовленнєвої культури засобами мови; спілкування й обмін інформацією засобами мови. Крім того, соціокультурною лінією програми передбачено ознайомлення учнів із

цікавими соціокультурними відомостями, що забезпечують засвоєння національно-культурного компонента.

Для досягнення очікуваних результатів запропоновано залучити учнів до різноманітних видів діяльності – організаційної, пізнавальної, мовленнєвої, текстової.

Організаційна діяльність є важливим складником компетентісно орієнтованого уроку української мови, оскільки передбачає включення учнів до цілевизначення, планування, організації роботи, самоконтролю, рефлексії. З огляду на це докорінно змінюється роль учителя, який є не лише наставником, інформатором, а й консультантом, координатором. Це зумовлює і зміну його завдання – допомогти учням, узгодити їхні дії, спрямовуючи освітній процес на досягнення мети. Тож педагог скоординує навчально-пізнавальну діяльність учнів, не подаючи готовий матеріал, а моделюючи навчальні ситуації, що стають імпульсом до самостійного засвоєння ними навчальної інформації, зіставлення її з уже відомою їм інформацією, формулювання висновків. Відтак завдання вчителя полягає в тому, щоб навчити школярів здобувати знання самостійно, структурувати їх, застосовувати в навчальних і життєвих ситуаціях, здійснювати самоконтроль, рефлексію, а також самостійно шукати причини своїх невдач і планувати шляхи їх подолання. Це зумовлює переформатування класичного уроку, уведення таких обов'язкових структурних складників його, як цілевизначення й рефлексія.

Пізнавальна діяльність передбачає насамперед здійснення учнями пошуку інформації на підтвердження важливої ролі мови в житті людини; узагальнення різних думок, виявлення спільного й різного тощо. Це сприяє формуванню в здобувачів освіти соціально значущих умінь працювати з інформацією.

Мовленнєва діяльність є невід'ємним складником навчання української мови. У межах опанування означеної теми методично доцільним вважаємо обговорення учнями ролі української мови в житті українців; висловлення власної думки щодо важливості мови в житті людини; обґрунтування важливості бережного ставлення до мови. Важливо, щоб учні не повторювали загальні фрази, а обґрунтовували власну точку зору, наводили приклади з художньої літератури, власного життя чи життя інших людей.

Залучати учнів до текстової діяльності пропонуємо через сприйняття й аналіз текстів, що містять нову інформацію; структурування інформації; переведення текстової інформації про мову в графічну тощо (створення колажу, моделі, малюнка, плаката); написання есе («Мої емоції в мові», «Які слова живуть в мені», «Як мова береже кордони», «Як слово веде мене у світ», «Які можливості дає мені мова», «Яким був би світ без мови», «Що означає дорожити мовою?», «На що здатні слова» тощо).

Отже, модельна навчальна програма з української мови, починаючи з 5 класу, передбачає засвоєння учнями національно-культурного компонента, що сприяє розвитку особистості засобами предмета.

Література

1. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Н.Голуб, О.Горошкіна) <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

Віолетта Дутчак,
*доктор мистецтвознавства,
професор, завідувачка кафедри музичної україністики
та народно-інструментального мистецтва
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
e-mail: violetta.dutchak@pnu.edu.ua*

ЕТНОКУЛЬТУРНІ КОДИ В БАНДУРНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ Й ДІАСПОРИ

Ключові слова: кобза-бандура, кобзарство, бандурне мистецтво, мистецтво української діаспори, етнокультурні коди, етносимволи, етнодизайн, репертуар.

Символіка, кодування притаманне багатьом культурним явищам. Саме в символах містяться зашифрованими елементи колективної пам'яті народу чи нації, багатозначність ідей, змістів, смислових текстів і підтекстів. Символіка формує механізми дії культурної пам'яті та їх трансляцію. Символи, втілені в артефактах, обрядах, традиціях тощо, стають впізнаваними засобами національної ідентифікації, містять багатий потенціал для творчості наступних поколінь.

Бандурне мистецтво України та української діаспори, яке сформувалося у ХХ столітті як спадкоємець духовної символіки традиційного кобзарства та тенденцій академічного музикування, стало виразником національної ідентифікації для більшості його представників – як виконавців, так і майстрів музичних інструментів. Саме бандурне мистецтво засвідчує феномен збереження своєї національної прикметності як в Україні, в умовах тоталітарного суспільного режиму, так і в середовищі українського зарубіжжя, функціонуючи в умовах іноетнічного середовища, адже забезпечило не лише тяглість кобзарської традиції, а й перспективність її подальшого розвитку. У бандурному мистецтві України та української діаспори можемо вирізнити декілька сфер збереження і функціонування символів, етнокультурного кодування.

1. *Музичний інструмент* – бандура (багатострунний асиметричний інструмент з грифом і приструнками), традиційна кобза (симетричний